

kat tudományos módszerességgel dolgozzuk fel, és az ismeretterjesztésben korszerű, tudományos szemlélet alapján állunk. Ezért is kérem, hogy mindazok, akik szívükön viselik a honismeret ügyét, támogassák a kutató munkát.

Dr. Vargha Károly:

A földrajzi nevek védelmében

Egyetlen kérdésről szeretnék itt röviden szólni, olyan úgról, amely a jövőben országos honismereti feladattá növekedhet. *Széchenyi István* szava batorít szólásra ebben az ügyben, amikor ezt mondja: „Hallgatni, mikor beszélni kell, szintoly nagy hiba, mint beszélni, mikor inkább hallgatni kellett volna”. Gondjaim közel tíz évesek.

A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Földügyi és Térképészeti Hivatala 1971-ben kiadta a földrajzi bizottsága által megvitattott Magyarország földrajzi névtára I. fontosabb domborzati táj- és víznevek című jegyzékét, 715 országos jelentőségű földrajzi névvel. A 10. 1974. sz. MÉM rendelet már a részletesebb földrajzi névtár összeállításáról gondoskodott és ennek alapján indult meg Magyarország földrajzi névtára I—II. megjelöléssel a 19 kötetből álló megyei sorozat összeállítása. A baranyai kötet 1978-ban jelent meg. Azt hiszem többen is ismerik, mert saját megyéjük-ről már olvasható ez a munka. Mivel az utóbbi mű előszava és a közölt tudnivalók honismereti és közművelődési vonatkozásúak is, közelről érintenek bennünket.

A MÉM említett kiadványaival kapcsolatosan nem kívánjuk vitatni, hogy megtörtént-e az összegyűjtött neveknek a helyi tanácsokkal való egyeztetése és az összegyűjtött névanyag helyi adatközlőkkel tervezett felülvizsgálata, ahogy azt az előző említi, de abban már kételkedünk, hogy a helyi tanácsok kizárólagos feladata-e a névanyag egyeztetése, és az anyag arról sem győz meg bennünket, hogy a legmegfelelőbb adatközlőkkel történt meg a nevek felülvizsgálata. Szomorúan vettük tudomásul, hogy ebben a honismeret, s általában a magyar művelődésügy szempontjából oly fontos kérdésben megyénkben minden a Hazafias Népfront-szervek és a Honismereti mozgalom bevonása nélkül történt. Féltő, hogy másutt is így áll a dolog. Nem mellékes az a kérdés sem, hogy — legalább a Hazafias Népfront szervein keresztül — megnyilvánulhattak-e az érdekelt nemzetiiségi szövetségek.

A tudnivalók ezekben a kötetekben — ugyanis egy ilyen fejezet is van — a rendelet értelmében előírják, hogy a földrajzi neveket a hivatalos kiadványokban, a Földrajzi Névtárban foglaltak szerint kell használni. Baranya és Somogy megye földrajzi névtára anyagát nagyjából áttanulmányozva, bizony elég sok hibát, hiányt és ellentmondást találtunk mind tartalmi, mind helyesírási tekintetben.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének 1967. évi genfi konferenciáján hozott 4. előírói számú határozata azt ajánlja, hogy „Minden névtestület készítsen országának valamennyi, szabványosított földrajzi nevét tartalmazó névtárat és ezeket folyamatosan helyesbítse”. Nyílik tehát mód az elkövetett hibák kiigazítására, bár jobb lett volna a hibákat nem elkövetni és nem közreadni nyomtatásban.

Szakköreinktől származó értesüléseim alapján állítom, hogy az említett kiadványban megjelent névanyagból kötetenként mintegy 100—150 ma is használatos, többnyire történelmi vonatkozású név hiányzik. Ha megyénkent ennyi név marad ki az említett névjegyzékből, az 19 megyénél rettenetes nagy veszteség.

Kossuth Lajos arra tanít „nemzetnek csak a lemondás halál”. Ez a lemondás földrajzi névanyagunkra is értendő, nem törvényszerű ugyanis, hogy a szocialista mezőgazdaság fejlődésével együtt járó Keleti I., Keleti II., Keleti III. tábla elnevezések bevezetése miatt néhány ősi földrajzi nevünk lemaradjon a turista térképekről, vagy kiessen a tudatból. A bizonyos nevekről való teljes lemondás a nevek halálát, értékükben való nagy szegényedésünket jelentené.

Meggyőződésem, hogy a Honismereti mozgalom minden megyében megtalálja az értékméntésnek azokat a legjobb módjait, amelyek lehetővé teszik, hogy az illetékes szervek egész társadalmunk javát szolgáló földrajzi névtárral és adatokban bővelkedő térképekkel gazdagítsanak bennünket. Az elkövetkező időszakra ez a földrajzi-név-kutatói tevékenység, amely úgy is a honismereti szakkörök munkája volt eddig is, a Hazafias Népfrontnak és a honismereti szakköri mozgalomnak hasznos és föl-

emelő, olyan országos vállalása lehetne, amelyet javaslok fölvenni a III. Országos Honismereti konferencia ajánlásaiba, illetve határozataiba.

Mozgalmunk húsz esztendeje igazolta, hogy lelkiismeretesen vállaltuk értékeink megőrzését, gyarapítását. Tudunk és a jövőben is tudunk majd dolgozni, harcolni is ha kell, alkár tájneveink megőrzéséért, történelmi, néprajzi, munkásmozgalmi adatok megszerzéséért, műemlékeink megbecsüléséért. Egyet azonban ne tanuljunk meg soha: értékeink pusztulására legyinteni; azt, amit dolgos kéz, értelmes fő az egyén vagy a közösség számára létrehozott, elherdálni.

Dr. Szathmári István:

A szókincsgyűjtés jelentőségéről

Az írásbeli beszámoló is kitért rá, többen említették, mint legfontosabbat a *földrajzinév-gyűjtést*. Erről csak annyit, hogy a Hazafias Népfront országos titkársága is foglalkozott vele és számunkra — mármint a földrajzinév-gyűjtőkre, nyelvészekre — nagyon kedvező határozatot hozott. Ismeretes, hogy lassan az egész országban befejeződik ez a nagy munka.

Foglalkoztunk a nyelvjárásgyűjtéssel általában, különösen a paraszti gazdálkodás szókincsének az összegyűjtésével. Ez is nagyon fontos, mert hiszen lassan kivésznek, tehát meg kell menteni őket. Foglalkoztunk a nemzetiségi nyelvapolással, a nemzeti-ségi területeken való földrajzi- és egyéb névgyűjtéssel. Új dolog az Ezerjófű akció is, amely nemrégiben indult.

Mindenki előtt ismeretes, hogy az anyanyelv a társadalmi és egyéni létnek az alapja. Nemcsak elkísér a bölcsőtől a koporsóig, hanem lehetővé teszi — ahogy a szociológusok mondják — az egyén szocializációját, tehát társadalmivá válását és a személyiség teljes kibontakoztatását. Ha ez nincs meg, akkor nem megy a társadalomba való beilleszkedés, de az egyéniség sem bontakozhat ki. Az anyanyelv egész valónkat áthatja. Ebből következik, hogy nagyon fontos a megértés és a megértetés. Tehát az, hogy a másikat megértem, akár beszélt az illető, akár leírta a maga mondandóját, továbbá hogy én ki tudjam fejezni magamat. Fontos az olvasástudás. Bizony a gyerekeknek nem kis százaléka úgy kerül ki az iskolából, hogy nem tud olvasni rendesen, tehát a megértéssel baj van. De baj van a megértetéssel is, tehát a kifejezéssel. Az utóbbi 15—20 évben a nyelvművelés területén nagy eredményeket értünk el: felvirágozott a Magyar nyelv hete, sok előadást tartunk, népszerűek a rádióknak az Édes anyanyelvünk adásai, efféle könyvek tömege jelent meg. Ez mind nagyon jó, de igazándiból az iskola és az egész társadalom segíthet. Mostanában mondják, leírják felelős emberek is, írók, hogy romlik a magyar nyelv. Ez igaz is, meg nem is. Igaz olyan értelemben, hogy a nyelv állandóan változik, nem is minden része egyformán és nem is egyforma gyorsasággal. Azonban amikor több ok van a változásra — és most szerencsénkre sokkal több ok van —, akkor több a salak is, de azért úgy nem igaz, hogy romlik a nyelvünk, csak az, hogy jobban kell rá vigyáznunk, jobban kell vele törődnünk. Különösen három területen van baj. Az egyik a bürokratikus, elszemélytelenítő, elkenő fogalmazásmód: „elintézésre került a dolog”, vagy „nem került elintézésre”. Nem az, hogy elintéztem, vagy nem intéztem el. Ennek aztán számtalan egyéb megnyilvánulása van a homályosságig, a nyakatekert mondatokig bezárólag, ami a megértést gátolja. A másik a hangos beszéd, a hangsúly, szünet, tagolás, a tempó, hanglejtés stb. Nem térek ezekre ki. A harmadik pedig, ami még inkább túlmutat a nyelven, a nyelvi magatartás. Tehát gondolok itt a megszólításra, a köszönésre és még inkább a durvaságra, trágárságra, amely bizony meglehetősen elterjedt. Hogyan lehetne segíteni, mit tudna tenni a Honismereti mozgalom, a Hazafias Népfront? Tovább kell vinni a földrajzinév-gyűjtést és egyéb akciókat. Azután — bár ez nem a közvetlen nyelvművelés még — a ragadványnevek, becenevek gyűjtésével, az anyakönyvekkel, a régi nevek, a nyelvjárási jelenségek gyűjtésével, a regionális köznyelvekkel érdemes foglalkozni. Aztán jön a nyelvművelés, a költői, írói nyelvvél való foglalkozás, a fogalmazás, amit régi szóval így neveztek. Milyen keretben lehetne ezt megvalósítani? Én mindenekelőtt a honismereti szakkörökre, diákközösségekre gondolok, mert a gyerekeket érdeklik a nyelvi, anyanyelvi kérdések. Különösen a szakmunkásképzők fon-